AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

DOI: 10.59610/bbu1.2026.1.8.

İsgəndərova Arzu Vilayət qızı,
iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru,
Bakı Biznes Universiteti,
E-mail: iskenderovaarzu1980@gmail.com
© İsgəndərova A.V., 2026

JEL: Z32, L83, O14
UOT: 338.48:330.34

İQTİSADİYYATIN İNKİŞAFINA TURİZMİN TƏSİRİ: BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ VƏ AZƏRBAYCAN ÜÇÜN TƏTBİQİ İMKANLAR

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi – turizm sektorunda xidmət iqtisadiyyatının inkişafına dair beynəlxalq təcrübənin analitik qiymətləndirilməsi, bu təcrübənin Azərbaycan şəraitinə uyğun tətbiq imkanlarının müəyyənləşdirilməsi və xidmət yönümlü turizm inkişaf modelinin əsaslandırılmasıdır.

Tədqiqatın metodologiyası – tədqiqatda müqayisəli təhlil, sistemləşdirilmiş ədəbiyyat icmalı, struktur-funksional yanaşma, statistik məlumatların təhlili, eləcə də beynəlxalq təcrübələrin Azərbaycan reallıqları ilə uzlaşdırılması metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – əldə olunan nəticələr turizm siyasətinin və dövlət proqramlarının təkmilləşdirilməsi, xidmət keyfiyyəti standartlarının inkişaf etdirilməsi, rəqəmsal turizm həllərinin genişləndirilməsi, dövlət–özəl tərəfdaşlığı mexanizmlərinin optimallaşdırılması və turizm üzrə strateji qərarların qəbulunda tətbiq oluna bilər.

Tədqiqatın nəticələri – müəyyən edilmişdir ki, turizm xidmətləri sektorunun inkişafı Azərbaycanın iqtisadi diversifikasiyası və dayanıqlı inkişafı üçün yüksək potensiala malikdir, xüsusilə rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi, xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsi, regional klaster yanaşması və dövlət–özəl əməkdaşlığının gücləndirilməsi turizmin ÜDM və məşğulluğa töhfəsini artırmaqla yanaşı, enerji sektorundan asılılığın azalmasına şərait yaradır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – məqalədə xidmət yönümlü turizmin beynəlxalq mexanizmləri sistemli müqayisəli təhlil edilmiş, Azərbaycanın resurs potensialı və idarəetmə mühiti nəzərə alınmaqla rəqəmsal inteqrasiya, milli keyfiyyət standartları, regional klasterləşmə və davamlılıq prinsiplərini birləşdirən adaptasiya edilə bilən xidmət yönümlü turizm inkişaf modeli elmi əsaslarla təklif olunmuşdur.

Açar sözlər: turizm xidmətləri, xidmət iqtisadiyyatı, rəqəmsal turizm, smart turizm, dövlət–özəl tərəfdaşlığı, regional klasterlər, dayanıqlı turizm.

G İ R İ Ş

Qlobal iqtisadi transformasiya şəraitində xidmət sektoru bir çox ölkələr üçün rəqabət üstünlüyünün əsas mənbələrindən birinə çevrilmişdir. Xidmətlər içərisində turizm həm iqtisadi səmərəlilik, həm də sosial-mədəni təsir baxımından xüsusi yer tutur: o, məşğulluğu artırır, regionların inkişafını sürətləndirir, infrastrukturun yenilənməsini stimullaşdırır və ölkə-

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

nin beynəlxalq imicini gücləndirir. Turizmin iqtisadiyyata təsiri yalnız birbaşa gəlirlərlə məhdudlaşmır, turizm müxtəlif sahələr arasında əlaqələri gücləndirməklə geniş multiplikativ təsir yaradır və daxili bazarda xidmətlərin strukturunu dinamikləşdirir.

Azərbaycan üçün bu məsələ daha aktualdır, çünki uzun müddət iqtisadi artımın aparıcı dayağı enerji sektoru olmuş, qeyri-neft sahələrinin payının artırılması isə strateji prioritet kimi müəyyənləşdirilmişdir. Bu kontekstdə turizmin xidmət iqtisadiyyatı çərçivəsində inkişafı yeni gəlir mənbələrinin formalaşmasına, regionlarda iqtisadi aktivliyin yüksəlməsinə və dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə daha yaxınlaşmağa imkan verir. Məqalə beynəlxalq təcrübənin sistemləşdirilməsi və Azərbaycan reallıqları ilə uzlaşdırılması əsasında turizmin xidmət yönümlü inkişaf mexanizmlərini izah etməyi, eləcə də tətbiq oluna biləcək model və tövsiyələr təqdim etməyi hədəfləyir.

Turizm sektorunda xidmətlərin iqtisadi əhəmiyyəti

Turizm sahəsində təqdim olunan xidmətlər (otelçilik, ictimai iaşə, nəqliyyat, əyləncə və s.) müasir iqtisadi artımın mühüm komponentlərindən biri kimi çıxış edir. Qlobal miqyasda səyahət və turizm sektoru 2023–2024-cü illərdə mürəkkəb iqtisadi şəraitə baxmayaraq ÜDM-in artımına ciddi töhfə vermiş, 2025-ci ildə də yüksəliş meylinin davam edəcəyi proqnozlaşdırılmışdır. Turizm artıq yalnız asudə vaxt fəaliyyəti deyil, eyni zamanda iqtisadi dayanıqlıq, regional inkişaf mexanizmi kimi geniş funksional məna daşıyır. Bir sıra ölkələr turizmi iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi üçün əsas sütunlardan biri kimi dəyərləndirir.

Turizm sektoru yeni iş yerləri yaradır, kiçik və orta sahibkarlığı genişləndirir, infrastruktur layihələrinə təkan verir. Xüsusən təbii resurslar hesabına (neft-qaz) gəlir formalaşdıran ölkələr üçün turizm xidmətlərinin gücləndirilməsi qeyri-neft sektorunun dərinləşdirilməsi və alternativ gəlir kanallarının yaranması baxımından əhəmiyyətlidir. Turizmdən daxil olan vəsait nəqliyyat, qonaqpərvərlik, kənd təsərrüfatı, mədəniyyət və digər sahələrə yayıldığı üçün ümumi xidmət iqtisadiyyatının aktivləşməsinə gətirib çıxarır.

Eyni zamanda turizmin iqtisadi dəyəri yalnız birbaşa gəlirlərlə ölçülmür, multiplikativ təsirlər bu sahənin makroiqtisadi rolunu daha aydın şəkildə göstərir. Turist axınının genişlənməsi ilə yanaşı, otel və restoranlarla birlikdə yerli istehsalçılar, sənətkarlıq, kənd təsərrüfatı və nəqliyyat sektoru da əlavə tələbat əldə edir. Turizmin ÜDM-də payı artdıqca enerji sektorundan asılılıq zəifləyir, iqtisadi tarazlıq möhkəmlənir və uzunmüddətli dayanıqlıq üçün baza formalaşır.

Dünya Səyahət və Turizm Şurasının (WTTC) qiymətləndirmələrinə əsasən, 2023-cü ildə Azərbaycanın səyahət və turizm sektorunun ÜDM-ə töhfəsi əvvəlki ilə nisbətən 55% artaraq 6,9 milyard manata çatmışdır [1]. Məşğulluq göstəricisi də 13% yüksələrək 390 min nəfərə (ümumi məşğulluğun təxminən 8%-i, yəni hər 12 iş yerindən biri) çatmışdır [1]. Bu göstəricilər turizm xidmətlərinin ölkə iqtisadiyyatı üçün strateji əhəmiyyətini təsdiqləməklə yanaşı, turizmin xarici valyuta axını yaratmaqla tədiyə balansına müsbət təsir göstərdiyini və regionların sosial-iqtisadi inkişafını sürətləndirdiyini də nümayiş etdirir.

Beynəlxalq təcrübədə xidmət yönümlü turizmin inkişaf mexanizmləri

Beynəlxalq praktikada turizmin inkişafında xidmət yönümlü yanaşma aparıcı istiqamət kimi möhkəmlənmişdir. Bir çox ölkələr turist sayının artırılması ilə yanaşı, hər bir turist üçün daha yüksək dəyər yaradan keyfiyyətli xidmətin təmin edilməsini hədəfləyir. Bu yanaşmanın əsas mexanizmlərindən biri dövlətin strateji dəstəyi və məqsədyönlü siyasətidir. Rəqabətqa-

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

biliyyətli turizm ölkələrində turizm prioritet sektor kimi müəyyən olunur, infrastruktur, marketinq və insan kapitalına yatırımlar sistemli şəkildə genişləndirilir.

Daha bir effektli istiqamət viza rejiminin sadələşdirilməsidir. Vizaların liberallaşdırılması, elektron viza (e-viza) və sərhəddə viza (visa-on-arrival) mexanizmləri turist axınını artıran vacib amillərdir. Rəqəmsal sərhəd idarəçiliyi və biometrik keçid sistemləri gəliş prosesini sürətləndirir. Ümumdünya Turizm Təşkilatının müşahidələrinə görə, giriş prosedurları şəffaf və rəqəmsal baxımdan rahat olan ölkələr böhranlardan sonra daha tez bərpa olur və daha müxtəlif turist profili formalaşdıra bilir [9].

Xidmət yönümlü inkişafda turizm məhsulunun diversifikasiyası və innovasiyalar ayrıca yer tutur. Kütləvi turizmin məhdudiyyətləri (mövsümi asılılıq, ekoloji yük və s.) bir çox ölkələrdə strategiyaların yenilənməsinə səbəb olmuşdur. Nəticədə turizm siyasətləri kəmiyyət artımından daha çox keyfiyyətə, davamlılığa və əlavə dəyərə fokuslanır. Məsələn, İspaniya və İtaliya kimi klassik istiqamətlər turizm məhsulunu yeniləmək, qiymət siyasətini optimallaşdırmaq və davamlı turizm prinsiplərini tətbiq etməklə rəqabət mövqelərini qorumağa çalışır. Paralel olaraq, Cənub-Şərqi Asiya və Yaxın Şərq kimi yeni yüksələn istiqamətlər xidmət keyfiyyəti və unikal təcrübələr üzərində qurulan modellərlə bazar paylarını artırmışdır.

Son illərdə beynəlxalq təcrübədə “smart turizm” (ağıllı turizm) konsepsiyası sürətlə yayılmışdır. Bir çox turizm şəhəri real vaxt rejimində məlumat analizi, rəqəmsal platformalar və inteqrə olunmuş idarəetmə sistemləri ilə turist axınını optimallaşdırır, fərdiləşdirilmiş xidmətlər təqdim edir və ekoloji təsirləri azaltmağa çalışır. Smart nəqliyyat, elektron bilet sistemləri, izdihamın idarə edilməsi kimi həllər həm turist məmnuniyyətini artırır, həm də yerli sakinlərin həyat keyfiyyətini qoruyur.

İnsan kapitalı da xidmət yönümlü turizmin əsas dayaqlarındandır. Xidmət sektorunda çalışanların peşəkarlığı, dil bilikləri və kommunikasiya bacarıqları turist təcrübəsini birbaşa müəyyənləşdirir. Buna görə turizm təhsili və təlim mərkəzlərinə sərmayələr artırılır, beynəlxalq standartlara uyğun sertifikatlaşdırma tətbiq olunur. Qonaqpərvərlik üzrə qabaqcıl sayılan Fransa və İsveçrə kimi ölkələr məhz ixtisaslı kadr hazırlığı və xidmət mədəniyyəti ilə seçilir.

Nəhayət, iri miqyaslı tədbirlərin (event-turizm) təşviqi də effektiv mexanizmlər sırasındadır. İdman yarışları, festivallar, sərgilər və konfranslar ölkənin imicini gücləndirməklə yanaşı, otelçilik, nəqliyyat və iaşə xidmətlərinə birbaşa tələbi artırır. Ümumilikdə, beynəlxalq təcrübə göstərir ki, viza siyasəti, infrastruktur, rəqəmsal transformasiya, kadr hazırlığı, məhsul diversifikasiyası və marketinq komponentləri kompleks şəkildə tətbiq edildikdə daha yüksək nəticə əldə olunur.

Azərbaycanın turizm xidmətlərinin struktur xüsusiyyətləri

Azərbaycanın turizm sektorunda dinamik inkişaf müşahidə olunsa da, struktur xüsusiyyətlər və mövcud çağırışlar dərin təhlil tələb edir. Əvvəlki mərhələlərdə turizm fəaliyyətinin əsas hissəsi Bakı ətrafında cəmləşmiş, xarici turistlərin böyük qismi paytaxtdan kənara çıxmadan səfərini tamamlamışdır. Bu tendensiya regionların turizm potensialının (tarixi məkanlar, təbiət resursları, kurortlar və s.) tam reallaşmamasına səbəb olmuşdur. Bununla belə, son illərdə təhlükəsizlik və sabitlik mühitinin möhkəmlənməsi, infrastruktur layihələrinin genişlənməsi nəticəsində turist axınları tədricən regionlara da yayılmağa başlamışdır. Xüsusən 2020-ci ildən sonra Qarabağ və Şərqi Zəngəzur ərazilərinin turizm xəritəsinə daxil edilməsi turizmin coğrafi şaxələnməsi baxımından yeni mərhələ yaradır [4].

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

Yerləşdirmə vasitələrinin strukturunda da fərqli mənzərə müşahidə olunur. Bakı şəhərində beynəlxalq brend otellər və yüksək seqment obyektlər üstünlük təşkil edir; biznes turizmi və iri tədbirlərə xidmət edən bu seqment kifayət qədər inkişaf etmişdir. Lakin orta və aşağı büdcəli (2–3 ulduz) otellər, ailəvi qonaq evləri və hostellər seqmenti nisbətən zəif görünür. 2022-ci il üzrə 757 mehmanxana və mehmanxana tipli obyektin fəaliyyət göstərməsi qeyd olunur [6], bununla belə, obyektlərin əksəriyyətinin Bakı və məhdud sayda turizm regionunda yerləşməsi, regionlarda say və çeşid məhdudluğu, xidmət keyfiyyətinin bərabər səviyyədə olmaması kimi problemlər qalır.

Turist profilinin coğrafiyası da diqqətəlayiqdir: 2022-ci ildə turistlərin təxminən 28%-i Rusiyadan, 20%-i Türkiyədən, 10,6%-i İrandan, 6%-i Səudiyyə Ərəbistanından, 5,1%-i Gürcüstandan, 3,8%-i Hindistandan olmuşdur [6]. Bu struktur bir tərəfdən coğrafi və mədəni yaxınlıq səbəbilə üstünlük yaratsa da, digər tərəfdən bazarın məhdud diversifikasiyası və siyasi-iqtisadi risklərin artması ehtimalını göstərir.

Mövsümlülük sektorun əsas məhdudiyyətlərindəndir. Azərbaycanda turizm aktivliyi əsasən yaz-yay mövsümündə və payızda bəzi festivallar dövründə yüksəlir, qış və off-sezon (mövsümdən kənar) mərhələlərində isə gəlirlər azalır. Nəticədə müəssisələr ilin müəyyən hissəsində yüksək doluluqla işləsə də, digər dövrlərdə aşağı səmərəlilik problemi yaşayır. Bu çağırışın yumşaldılması üçün il boyu turizm konsepsiyası çərçivəsində məhsulların genişləndirilməsi (qış turizmi, sağlamlıq turizmi, işgüzar turizm və s.) xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

İnsan kapitalı və xidmət mədəniyyəti də inkişafın həssas istiqamətlərindəndir. Qonaqpərvərlik ənənələrinin güclü olmasına baxmayaraq, peşəkar xidmət bacarıqları, dil bilikləri və müştəri yönümlü idarəetmə regionlar üzrə eyni səviyyədə deyil. Turizm təhsili infrastrukturunun gücləndirilməsi istiqamətində addımlar atılsa da (Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti, peşə məktəbləri və s.), davamlı təlim, sertifikatlaşdırma və motivasiya mexanizmlərinin genişləndirilməsi zəruridir.

Təklifin məhdudluğu və innovativ xidmət formalarının azlığı da diqqət çəkir. Kənd turizmi, ekoturizm, macəra turizmi kimi istiqamətlərdə hələ tam formalaşma başa çatmamışdır və bu sahələr yüksək potensiala malikdir. Kənd ərazilərində innovativ yanaşmaların təşviqi və yerli resurslardan səmərəli istifadə regionların sosial-iqtisadi dinamikasını gücləndirməklə yanaşı, rural turizmin daha dayanıqlı məhsul kimi formalaşmasına dəstək verə bilər [12]. Sağlamlıq turizmi (Naftalan, Qalaaltı və s.) uzun müddət mövcud olsa da, xidmət standartlarının yenilənməsi və müasir tələblərə uyğunlaşdırılması tələb olunur. Postmünaqişə ərazilərində turizm infrastrukturunun sıfırdan qurulması həm imkan, həm də idarəetmə baxımından çağırışdır; burada "ağıllı kənd" kimi konsepsiyalar əsasında rəqəmsal idarəetmə ilə dayanıqlı turizm modelinin formalaşdırılması perspektivlidir [4].

Ətraf mühit və davamlılıq amilləri də nəzərə alınmalıdır. Turizmin genişlənməsi meşəlik və sahilyanı zonalarda ekoloji təzyiqi artıra bilər. Xidmət sektorunun sürətli genişlənməsi, o cümlədən turizm fəaliyyətinin artması, müvafiq tənzimləmə mexanizmləri tətbiq edilmədikdə ətraf mühitə əlavə yük yarada və uzunmüddətli dayanıqlı inkişaf üçün risk formalaşdıra bilər [16]. Son illər daxili turizmin kütləviləşməsi Quba–Xaçmaz, Şəki–Zaqatala və Şirvan kimi bölgələrdə ekosistemə təsirin artması ilə müşayiət olunur. Bu baxımdan "yaşıl turizm" konsepsiyasının təşviqi, ekoloji standartların tətbiqi və daşıma qabiliyyətinin nəzərə alınması strateji əhəmiyyət daşıyır. Beləliklə, sektorun əsas struktur məsələləri coğrafi disbalans, seqment boşluqları (orta büdcəli yerləşdirmənin məhdudluğu), mövsümlülük, kadr və xidmət keyfiyyəti, eləcə də davamlılıq riskləri ilə xarakterizə olunur.

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

Rəqəmsal xidmətlərin turizmdə rolu

Rəqəmsal texnologiyalar turizm sənayesində planlaşdırma, rezervasiya, ödəniş və xidmətlərin istehlakı mərhələlərinin hamısını dəyişdirmişdir. Turistlər informasiya toplanmasını, rezervasiyanı və ödənişləri əsasən onlayn kanallar vasitəsilə həyata keçirir. Azərbaycanda da rəqəmsal transformasiya istiqamətində son illər nəzərəçarpacaq irəliləyişlər olmuşdur. Xüsusilə 2017-ci ildən tətbiq edilən "ASAN Viza" elektron viza sistemi ölkəyə giriş prosedurlarını əhəmiyyətli dərəcədə sadələşdirmişdir: bir sıra ölkələrin vətəndaşları 3 iş günü ərzində (təcili müraciətdə 3 saat) onlayn qaydada viza əldə edə bilir. Sərhəd keçid məntəqələrində rəqəmsal viza terminallarının quraşdırılması da turizm üçün maneələri azaldan texnoloji addımlardandır və ümumi məmnuniyyətin yüksəlməsinə xidmət edir.

Rəqəmsallaşmanın təsiri viza prosedurları ilə məhdudlaşmır. Turistin "səyahət zənciri" boyunca rəsmi turizm saytları və tətbiqlər, GPS əsaslı bələdçi xidmətləri, nağdsız ödəniş sistemləri, sosial media platformaları vasitəsilə təcrübə paylaşımı kimi mexanizmlər önə çıxır. Azərbaycanda bir çox turizm obyektləri və otellər onlayn bron platformalarına (OTA) inteqrasiya olunmuş, elektron ödəniş alətləri genişlənmişdir. Rəqəmsal marketinq şəbəkələrinin inkişafı turizm xidmətləri göstərən müəssisələrin bazar əhatə dairəsini genişləndirməsinə və müştəri ilə qarşılıqlı əlaqəni daha çevik qurmasına şərait yaradır [15]. Xüsusilə COVID-19 dövründən sonra muzeylər və turizm məkanlarında elektron bilet, onlayn növbə sistemi kimi həllərin tətbiqi artmışdır.

Bununla belə, rəqəmsal infrastruktur baxımından boşluqlar qalır. Bir sıra regionlarda internet sürətinin və ictimai Wi-Fi əlçatanlığının məhdudluğu rəqəmsal alətlərdən səmərəli istifadəni zəiflədir. Böyük otellər və şirkətlər CRM, müştəri davranışı analitikası, chatbotlar kimi həlləri qismən tətbiq etsə də, kiçik biznes subyektlərində bu istiqamətdə gerilik müşahidə olunur. Süni intellekt (AI), virtual reallıq (VR) və artırılmış reallıq (AR) texnologiyalarının turizmdə tətbiqi də hələ geniş miqyas almamışdır, halbuki bu alətlər muzey və qoruqlarda interaktiv təqdimatlar, VR turlar və AR bələdçi xidmətləri ilə turist təcrübəsini gücləndirə bilər. Rəqəmsal texnologiyalar və süni intellekt əsaslı analitik alətlər xidmət sektorunda fəaliyyət göstərən müəssisələrə məlumat əsaslı qərarverməni gücləndirməyə və strateji idarəetmənin keyfiyyətini yüksəltməyə imkan verir [11].

Azərbaycanda "ağıllı turizm" yanaşmasının ilkin elementləri artıq müşahidə olunur: Bakı və bəzi turizm mərkəzlərində rəqəmsal informasiya köşkləri, audiobələdçi tətbiqləri mövcuddur; post-münaqişə zonalarında "ağıllı kənd" modelləri vasitəsilə rəqəmsal həllərin kənd turizminə inteqrasiyası nəzərdə tutulur. Bu yanaşma kiçik yerləşdirmə obyektlərinin və yerli məhsulların rəqəmsal bazara çıxışını asanlaşdırır, eyni zamanda idarəetmədə məlumat əsaslı qərarverməni gücləndirir.

Rəqəmsal xidmətlərin genişləndirilməsi əməliyyat səmərəliliyini artırır, tranzaksiya xərclərini azaldır və xidmətin keyfiyyətini yüksəldir. Eyni zamanda, toplanan məlumatlar (turist axını, xərcləmə davranışı, maraq obyektləri) dövlət və biznes üçün analitik baza yaradır: hədəf bazarların seçimi, məhsulun təkmilləşdirilməsi və marketinqin optimallaşdırılması daha əsaslandırılmış şəkildə aparıla bilər. Bu kontekstdə rəqəmsal şəbəkələr xidmətlərin beynəlxalq miqyasda təqdim olunmasını asanlaşdıraraq turizmi qeyri-ənənəvi xidmət ixracı forması kimi gücləndirə bilər [13]. Bundan əlavə, rəqəmsal marketinq Azərbaycan turizm brendinin qlobal tanıdılması üçün təsirli kanaldır; Azərbaycan Turizm Bürosunun "Take Another Look" (Bir daha nəzərdən keçir) kampaniyası bu istiqamətdə nümunəvi təşviqat alətlərindən hesab oluna bilər. Nəticə etibarilə, rəqəmsal xidmətlər turizmdə rəqabətliliyin və keyfiyyətin artırılması üçün prioritet istiqamət olaraq qalacaqdır.

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

Dövlət–özəl tərəfdaşlığı və xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsi yolları

Turizm sektorunda xidmət keyfiyyətinin davamlı şəkildə artırılması dövlət və özəl sektorun koordinasiyalı fəaliyyətini tələb edir. Dövlət–özəl tərəfdaşlığı (DÖT) modeli turizmdə infrastrukturun genişləndirilməsi, yeni xidmətlərin yaradılması və idarəetmə səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün praktik alət kimi çıxış edə bilər. Son illərdə dövlətin hədəflənmiş investisiyaları və genişmiqyaslı infrastruktur layihələri (yolların, hava limanlarının, nəqliyyat şəbəkəsinin modernləşdirilməsi) regionların əlçatanlığını artırmış, turizm axınlarının genişlənməsinə şərait yaratmışdır. Kommunikasiya və kommunal infrastrukturun yenilənməsi xidmət standartlarının yüksəlməsinə, turistlər üçün daha komfortlu və təhlükəsiz mühitin formalaşmasına xidmət etmişdir.

Bu prosesdə dövlət–özəl tərəfdaşlığı mexanizmi özəl sektorun maliyyə imkanlarını və menecment təcrübəsini cəlb etməklə layihələrin effektivliyini artırır. Məsələn, bəzi regionlarda otellərin, istirahət mərkəzlərinin və sanatoriya tipli obyektlərin yaradılması dövlət dəstəyi və özəl təşəbbüsün birləşməsi nəticəsində həyata keçirilmiş, sektorda xidmət mədəniyyətinin və idarəetmə kompetensiyalarının inkişafına təsir göstərmişdir.

Xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsində insan resurslarının inkişafı və sertifikatlaşdırma əsas istiqamətlərdən biridir. Dövlət özəl sektorla birlikdə təlim proqramlarını, peşə-ixtisasartırma, attestasiya və sertifikatlaşdırma mexanizmlərini genişləndirə bilər. Mehmanxana personalı üçün beynəlxalq şəbəkələrlə treninqlər, tur bələdçiləri üçün standartlara əsaslanan qiymətləndirmə və attestasiya kimi addımlar xidmət səviyyəsini yüksəldə bilər. Keyfiyyətin idarə olunması üçün standartların tətbiqi də mühümdür. Mehmanxanaların ulduz təsnifatı, turizm agentliklərinin lisenziyalaşdırılması və s. mexanizmlər bu çərçivəyə daxildir. 2022-ci ildə qəbul edilmiş "Turizm haqqında" Qanun xidmət standartları və keyfiyyət təminatı mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi baxımından hüquqi baza rolunu oynayır [8].

Dövlət–özəl tərəfdaşlığı çərçivəsində tematik parklar, konqres mərkəzləri, əyləncə infrastrukturu kimi obyektlərin yaradılması turist təcrübəsini zənginləşdirir. Bakı yaxınlığında formalaşan "Sea Breeze" istirahət kompleksi və burada təşkil edilən musiqi festivalları (o cümlədən Jara festivalı) özəl təşəbbüsün turizm strategiyası ilə uzlaşdırılmasına nümunə kimi təqdim edilə bilər. Bununla yanaşı, dövlət proqramları vasitəsilə investisiya təşviqi mexanizmlərinin (vergi və gömrük güzəştləri, uzunmüddətli kreditlər və s.) tətbiqi özəl sektorun xidmət infrastrukturuna yatırımlarını stimullaşdırır. İnnovativ xidmət modellərinin davamlı xarakter alması və modernləşmənin sürətlənməsi investisiya mühitinin əlverişliliyindən birbaşa asılıdır [17]. Özəl sektor isə müştəri yönümlü innovasiyalar, rəylərin sistemli analizi, beynəlxalq keyfiyyət sertifikatlarının əldə olunması kimi addımlarla xidmət mədəniyyətini gücləndirməlidir.

Rəqəmsal transformasiya da dövlət–özəl tərəfdaşlığı yanaşmasının effektivliyini göstərən istiqamətlərdəndir: e-viza sistemi, vahid turizm platformaları, rəqəmsal ödəniş infrastrukturu kimi həllər texnologiya şirkətləri, bank sektoru və startap ekosistemi ilə əməkdaşlıq şəraitində daha sürətli inkişaf edir.

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

YEKUN

Aparılmış araşdırma göstərir ki, Azərbaycanın turizm sektorunda xidmət iqtisadiyyatının inkişafı üçün bir sıra əlverişli amillər mövcuddur. İlk növbədə, ölkənin Avropa ilə Asiyanın kəsişməsində yerləşməsi, zəngin mədəni-tarixi irsi və müxtəlif təbii resursları turizm cəlbediciliyini artırır. Qobustan və İçərişəhər kimi tarixi abidələr, çoxşaxəli mətbəx və musiqi ənənələri, dağ landşaftları, Xəzər dənizi, palçıq vulkanları və mineral sular turizm məhsulunun diferensiasiyası üçün baza rolunu oynayır. İkincisi, dövlətin turizmi prioritet sahə kimi müəyyən etməsi və institusional islahatlar müsbət təsir göstərmişdir. 2016-cı ildə qəbul edilən Strateji Yol Xəritəsi və 2018-ci ildə Dövlət Turizm Agentliyinin yaradılması idarəetmədə yeni mərhələyə keçidi təmin etmişdir [7]. Vizaların sadələşdirilməsi, aviareyslərin artırılması (Open Skies sazişinin imzalanması) və beynəlxalq tədbirlərə ev sahibliyi turizm axınlarının genişlənməsinə şərait yaratmışdır [2]. Üçüncüsü, turizmə sərmayə axınları yüksəlir: daxili və xarici investorlar yeni otellər, kurortlar və əyləncə obyektləri açmaqla xidmət infrastrukturunu modernləşdirir. Dördüncüsü, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi (ASAN Viza, rəqəmsal təşviqat, "ağıllı şəhər/kənd" layihələri) turizm xidmətlərini qlobal rəqabət üçün daha hazırlıqlı edir [5]. Beşincisi, turizmin ÜDM və məşğulluqdakı payı artdıqca enerji gəlirlərindən asılılıq nisbətən azalır ki, bu da makroiqtisadi dayanıqlığa müsbət təsir göstərir [1].

Bununla yanaşı, tədqiqat bir sıra məhdudiyyətləri də müəyyən etmişdir. Birinci məhdudiyyət mövsümlülükdür: qeyri-turist dövrlərində xidmət müəssisələri resurslardan tam istifadə edə bilmir, bu isə səmərəliliyi azaldır. İkinci problem ərazi balanssızlığıdır: turizm aktivliyi daha çox Bakı və məhdud sayda regionlarda cəmləşdiyindən digər potensiallı bölgələr kənarda qalır və regional inkişafın tempi zəifləyir. Üçüncü problem infrastruktur boşluqlarıdır: bəzi marşrutlarda yol, nəqliyyat və ictimai iaşə infrastrukturu kifayət etmir; regionlarda orta səviyyəli yerləşdirmənin məhdudluğu turist komfortunu aşağı sala bilər. Dördüncü məhdudiyyət insan kapitalı və xidmət keyfiyyətidir: personalın peşəkarlıq səviyyəsi bəzi hallarda beynəlxalq standartlardan geri qala bilər. Beşinci problem bazarın məhdud diversifikasiyasıdır: turist axınlarının böyük hissəsi yaxın ölkələrdən formalaşdığından uzaq bazarlarda (Qərbi Avropa, Şimali Amerika, Şərqi Asiya) iştirak hələ zəifdir. Altıncı problem davamlılıq və ekoloji risklərdir: turizmin sürətli genişlənməsi ekosistemlərə təzyiqi artırır və vaxtında idarə olunmadıqda resurs bazasının zədələnməsi riski yaranır [16].

Beləliklə, Azərbaycanın güclü tərəfləri (strateji mövqe, resurslar, dövlət dəstəyi, rəqəmsal yeniliklər) inkişaf üçün əlverişli zəmin yaradır, lakin struktur problemləri, mövsümlülük və kadr hazırlığı kimi məsələlər üzrə sistemli tədbirlər tələb olunur. Bu nəticələr əsasında beynəlxalq təcrübənin uyğunlaşdırılması ilə formalaşdırılan model aşağıdakı hissədə təqdim edilir.

Təklif olunan model

Model ölkənin resurs potensialını, bazar strukturunu və idarəetmə mühitini qlobal trendlərlə funksional şəkildə uzlaşdırır. Modelin əsas komponentləri aşağıdakılardır:

- Rəqəmsal inteqrasiya və "smart turizm" yanaşması: Beynəlxalq praktikada səmərəli olmuş rəqəmsal həllərin (e-viza, onlayn rezervasiya, rəqəmsal marketinq, smart şəhər infrastrukturu və s.) Azərbaycan kontekstinə uyğun tətbiqi nəzərdə tutulur. Xüsusən turizm bölgələrində yüksək sürətli internet infrastrukturunun genişləndirilməsi və bilet, bronlama, məlumat xidmətlərini birləşdirən vahid Turizm Rəqəmsal Platformasının yaradılması təklif

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

edilir. Platforma həm turistlər üçün rahat xidmət, həm də idarəedici qurumlar üçün analitika və monitorinq imkanı formalaşdıracaqdır. Bu yanaşmanın səmərəliliyi məlumatdan bazar qərarlarına keçidi sürətləndirən analitik alətlərdən istifadənin genişlənməsi ilə də gücləndirilə bilər [11].

- Xidmət keyfiyyəti üzrə milli standartlar və kadr hazırlığı: Turizm xidmətlərinin keyfiyyətinin ölçülməsi üçün milli standartlar sistemi (otel ulduz təsnifatı, restoran və bələdçi sertifikatları və s.) konkret meyarlara əsasən təkmilləşdirilir. Standartlara əməl olunmasını təmin etmək üçün müstəqil audit mexanizminin formalaşdırılması təklif olunur. Eyni zamanda beynəlxalq sertifikatlaşdırma qurumları ilə əməkdaşlıq vasitəsilə kadrların səriştələrinin artırılması nəzərdə tutulur. Modelin seçilən cəhətlərindən biri turizm təhsili ilə sənaye arasında davamlı əlaqənin qurulmasıdır. Universitet–şirkət tərəfdaşlıqları, təcrübə proqramları (internship) və bacarıq mübadiləsi mexanizmləri bu körpünü gücləndirir.

- Dövlət–özəl əməkdaşlığı əsasında regional klasterlərin inkişafı: Modelə əsasən Azərbaycan turizmin müxtəlif növləri üzrə regional klasterlərə bölünür (məsələn, Qafqaz dağları zonasında dağ və ekoturizm, Abşeron–Bakı üzrə mədəni irs və işgüzar turizm, Qarabağ–Zəngəzur üzrə macəra və kənd turizmi və s.). Hər klaster üzrə dövlət və özəl sektorun birgə investisiya planları hazırlanır, infrastruktur, təlim və marketinq xərcləri paylaşılır, risklər bölüşdürülür. Klaster daxilində otel–restoran–turoperator–nəqliyyat zəncirinin inteqrasiyası vahid məhsul paketləri və sinerji yaradır. Regional ixtisaslaşma və innovasiyanın qarşılıqlı əlaqəsi klasterlərin iqtisadi nəticəliliyinin əsas determinantlarından biri kimi qiymətləndirilə bilər [14].

- Davamlılıq və inklüzivlik elementlərinin inteqrasiyası: Modelin yenilikçi tərəflərindən biri turizm layihələri üçün davamlılıq kriteriyalarının institusionallaşdırılmasıdır: ekoloji təsirin minimumlaşdırılması, yerli icmaların turizm zəncirinə cəlb edilməsi və mədəni irsin qorunması əsas prinsip kimi götürülür. Bu tələblərə cavab verən layihələrə dövlət stimullarının (məsələn, “yaşıl sertifikat” alan obyektlər üçün güzəştlər) tətbiqi təklif olunur. Nəticədə xidmət iqtisadiyyatının inkişafı məsuliyyətli və inklüziv modelə keçid edir.

Təklif olunan model beynəlxalq təcrübədən bəhrələnsə də, onun əsas orijinallığı lokal reallıqlara uyğunlaşdırılmış funksional kombinasiyadadır: neft sonrası diversifikasiya məqsədləri və postmünaqişə mərhələsində regional inteqrasiya imkanları nəzərə alınmaqla turizm xidmətlərinin inkişafı üçün çevik və çoxşaxəli çərçivə təqdim edilir. Bu, elmi ədəbiyyata töhfə verərək ölkəyə məxsus yanaşmalarla qlobal meqatrendlərin sintezinin yeni inkişaf modeli yaratdığını göstərir və gələcək tədqiqatlar üçün metodoloji baza rolunu oynaya bilər.

Təkliflər

Aparılmış təhlilin nəticələrinə əsasən, Azərbaycanın turizm xidmətləri sektorunun inkişafı üçün aşağıdakı strateji tövsiyələr irəli sürülür:

- Strateji planlama və idarəetmə: Turizm xidmətlərinin inkişafını sürətləndirmək üçün vahid strateji yanaşma tətbiq olunmalıdır. Dövlət səviyyəsində Turizm üzrə Milli Strategiya yenilənməli, xidmət iqtisadiyyatının payının artırılması üzrə hədəflər ölçü ləbilən formada müəyyənləşdirilməlidir. Turizm bölgələrində yerli turizm ofisləri gücləndirilməli, dövlət–özəl və ictimai tərəfdaşlıq əsasında regional idarəetmə mexanizmləri inkişaf etdirilməlidir.

- Xidmət infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi: Ölkə üzrə infrastruktur boşluqları müəyyənləşdirilməli və mərhələli investisiya planı hazırlanmalıdır. Regionlarda büdcə otelləri və qonaq evləri şəbəkəsi genişləndirilməli, kampinq və karavan turizmi üçün şərait yaradılmalıdır.

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

Turizm marşrutlarında informasiya mərkəzləri, nəqliyyat əlaqələri, yol nişanları, sanitariya-gigiyena obyektləri üzrə minimum standartlar yüksəldilməlidir.

- Rəqəmsallaşma və innovativ xidmətlər: Mövcud e-həllərin (ASAN Viza, onlayn bronlama və s.) dayanıqlı fəaliyyəti, təhlükəsizliyi və əhatəsi genişləndirilməlidir. Paralel olaraq audio-bələdçi tətbiqləri, AR ilə muzey turları, çoxdilli chatbot informasiya xidməti kimi innovasiyalar təşviq olunmalıdır. Rəqəmsal savadlılığın artırılması məqsədilə turizm işçiləri üçün mütəmadi təlimlər keçirilməli, kiçik müəssisələrə rəqəmsal platformalara qoşulmada metodiki dəstək verilməlidir.

- İnsan kapitalına investisiya və xidmət mədəniyyəti: Peşə təhsili mərkəzləri genişləndirilməli, kurikulumlar beynəlxalq standartlara uyğun yenilənməlidir. Dil kursları və müştəri xidmətləri təlimləri dövlət dəstəyi ilə sistemli həyata keçirilməli, motivasiya mexanizmləri (mükafatlar, reytinqlər, xidmət keyfiyyəti indeksləri) formalaşdırılmalıdır.

- Bazar diversifikasiyası və marketinq: Mövcud bazar asılılığını azaltmaq üçün Avropa, Şimali Amerika və Şərqi Asiya kimi yüksək ödəmə qabiliyyətli bazarlarda hədəfli təşviqat artırılmalıdır. Brend kommunikasiya materialları seqmentlər üzrə fərqləndirilməli (mədəniyyət, macəra, sağlamlıq və s.), aviaşirkətlərlə birgə promo kampaniyalar, beynəlxalq sərgilərdə aktiv iştirak, turizm platformaları və blogerlərlə əməkdaşlıq genişləndirilməlidir.

- Turizm məhsullarının şaxələndirilməsi: Mövsümlülüyün azaldılması üçün qış turizmi (Şahdağ, Tufandağ), sağlamlıq və SPA turizmi (Naftalan, Qalaaltı, Duzdağ) müasir xidmətlərlə gücləndirilməlidir. Kənd və ekoturizm marşrutları üzrə iştirak proqramları hazırlanmalı, MICE turizminin inkişafı üçün Bakı və digər şəhərlərdə konqres və sərgi infrastrukturu daha aktiv tanıdılmalıdır.

- Davamlılıq və keyfiyyət nəzarəti: Davamlı turizm prinsiplərinə əməl edən müəssisələr stimullaşdırılmalı, milli parklarda turist axını daşıma qabiliyyətinə uyğun idarə olunmalıdır. Keyfiyyət nəzarəti sistemində auditlər, anonim müştəri yoxlamaları (mystery shopper) və standartlara uyğunluq qiymətləndirmələri institusionallaşdırılmalıdır.

Bu tövsiyələrin reallaşdırılması turizm sektorunda xidmət iqtisadiyyatının inkişaf tempini artıracaq, qlobal rəqabətə davamlılığı gücləndirəcək və turizmin gəlir, məşğulluq və beynəlxalq imic baxımından ölkə iqtisadiyyatında rolunu daha da möhkəmləndirəcəkdir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. World Travel & Tourism Council (WTTC). Azerbaijan’s Travel & Tourism Sector Set for Strong Recovery in 2024: Press Release. 28 June 2024.

2. International Trade Administration, U.S. Department of Commerce. Azerbaijan – Travel and Tourism (Country Commercial Guide). 21 Nov 2023.

3. İbrahimov E.Y. və b. Competitiveness of Azerbaijan’s T&T industry and its impact on the regional economy // *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. C. 8. №5. S. 1295–1301.

4. News.az. Tourism məqalələri və müsahibələri: “How Karabakh and Eastern Zangezur are shaping Azerbaijan’s next tourism chapter” (13.01.2026); “Tourism in transition: how mobility, new travel corridors reshaping the global travel industry” (2025).

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

5. Ağazadə T. Rəqəmsal texnologiyaların Azərbaycan turizm sənayesində tətbiqi: Abstract. 2025.

6. Dövlət Statistika Komitəsi. Turizm statistik göstəriciləri (2022): Stat.gov.az məlumatları əsasında. 2022.

7. Azərbaycan Respublikasının "Xidmət sahəsi olaraq turizmin inkişafı üzrə Strateji Yol Xəritəsi". Prezidentin 6 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş sənəd. Bakı, 2016.

8. Azərbaycan Respublikasının "Turizm haqqında" Qanunu: 18 fevral 2022-ci il. Bakı, 2022.

9. Ümumdünya Turizm Təşkilatı (UNWTO). Turizm statistik bülletenləri və hesabatları (müxtəlif illər).

10. Elmi məqalə və hesabatlar (müxtəlif). Turizmin iqtisadiyyatı, dayanıqlı turizm, smart turizm mövzuları üzrə beynəlxalq ədəbiyyat (məs., Lusby C. (2021) və b.).

11. Gurbanov A.A., Babishov S.S. From data to markets: how AI transforms export capacity and strategic decision-making of SMEs // *Deutsche Internationale Zeitschrift für Zeitgenössische Wissenschaft*. 2025. №118. S. 38–41. URL: https://zenodo.org/records/18003598

12. Gurbanov A.A. Innovative Development of the Agricultural Sector // *Audit: Journal of Development Prospects of Market Economy*. 2025. №1(47). S. 67–77.

13. Gurbanov A.A., Babishov S. Evolving digital networks for export growth in Azerbaijan: An integrated model for agrarian SMEs // *German International Journal of Modern Science*. 2025. №110 (August). S. 8–13. DOI: 10.5281/zenodo.1690095. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.1690095 .

14. Qurbanov A.A., Quliyev E.A. The Interconnection of Innovation and Specialization in the Development of Azerbaijan's Agrarian Sector and Development Perspectives // *German International Journal of Modern Science*. 2025. №99. S. 20–25. URL: https://zenodo.org/records/14982087 .

15. Gurbanov A.A., Eyvazov S.Yu. Evolution of marketing networks in e-commerce: from theory to a sustainable development model // *German International Journal of Modern Science*. 2025. №108. S. 10–15. URL: https://zenodo.org/records/16086234 .

16. Gurbanov A.A. The impact of economic development on climate change: A deep dive // *German International Journal of Modern Science / Deutsche Internationale Zeitschrift für Zeitgenössische Wissenschaft*. 2024. №88. S. 22–25. URL: https://zenodo.org/records/13785740

17. Gurbanov A.A. The impact of investment on the development of innovation // *German International Journal of Modern Science*. 2022. №29. S. 15–18.

18. Babishov S., Gurbanov A.A. Non-Tariff Barriers and Export Challenges: A Diagnostic Framework for SMEs // *5th International Congress on Scientific Advances*. 2025. S. 250–262.URL: https://www.iconsad.org/_files/ugd/1dd905_fa96e4d0c79f4ba09aa1c162ccd81900.pdf

19. R Imamguluyev, A Gurbanov, A Jabbarov, S Hasanova, G Rasulova, ... Fuzzy Logic for Yield Prediction: Enhancing Decision-Making in Agricultural Economics. AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics. DOI 10.7160/aol.2025.170303. No 3/2025, September pp. 27-36.

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

Arzu Vilayat Isgandarova,
Ph.D. (Econ.),
Baku Business University,
E-mail: iskenderovaarzu1980@gmail.com
© A.V. Isgandarova, 2026

THE IMPACT OF TOURISM ON ECONOMIC DEVELOPMENT: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND APPLICATION OPPORTUNITIES FOR AZERBAIJAN

A B S T R A C T

The purpose of the research – to provide an analytical assessment of international experience in developing the service economy within the tourism sector, to identify opportunities for applying this experience under Azerbaijan's conditions, and to substantiate a service-oriented tourism development model.

The methodology of the research – the study employs comparative analysis, a systematized literature review, a structural-functional approach, statistical data analysis, and methods for aligning international practices with Azerbaijan's realities.

The practical importance of the research – the results may be used to improve tourism policy and state programs, develop service quality standards, expand digital tourism solutions, optimize public–private partnership mechanisms, and support strategic decision-making in the tourism sector.

The results of the research – it has been determined that the development of the tourism services sector has high potential for Azerbaijan's economic diversification and sustainable development. In particular, the adoption of digital technologies, enhancement of service quality, the regional cluster approach, and strengthening public–private cooperation not only increase tourism's contribution to GDP and employment, but also help reduce dependence on the energy sector.

The originality and scientific novelty of the research – the article provides a systematic comparative analysis of international mechanisms of service-oriented tourism and, considering Azerbaijan's resource potential and governance environment, proposes a scientifically grounded, adaptable service-oriented tourism development model integrating digital integration, national quality standards, regional clustering, and sustainability principles.

Keywords: tourism services, service economy, digital tourism, smart tourism, public–private partnership, regional clusters, sustainable tourism.

AUDİT 2026, 1 (51), səh. 91-102.
AUDIT 2026, 1 (51), pp. 91-102.
АУДИТ 2026, 1 (51), стр. 91-102.

Искендерова Арзу Вилаят кызы,
доктор философии по экономике,
Бакинский Университет Бизнеса
E-mail: iskenderovaarzu1980@gmail.com
© Искендерова А.В., 2026

ВЛИЯНИЕ ТУРИЗМА НА РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ДЛЯ АЗЕРБАЙДЖАНА

Р Е З Ю М Е

Цель исследования – провести аналитическую оценку международного опыта развития экономики услуг в туристическом секторе, определить возможности применения данного опыта в условиях Азербайджана и обосновать сервис-ориентированную модель развития туризма.

Методология исследования – в исследовании использованы сравнительный анализ, систематизированный обзор литературы, структурно-функциональный подход, анализ статистических данных, а также методы согласования международного опыта с реалиями Азербайджана.

Практическая значимость исследования – полученные результаты могут быть использованы при совершенствовании туристической политики и государственных программ, развитии стандартов качества услуг, расширении цифровых туристических решений, оптимизации механизмов государственно-частного партнёрства и принятии стратегических решений в сфере туризма.

Результаты исследования – установлено, что развитие сектора туристических услуг обладает высоким потенциалом для экономической диверсификации и устойчивого развития Азербайджана. В частности, внедрение цифровых технологий, повышение качества услуг, применение подхода региональных кластеров и усиление государственно-частного взаимодействия, наряду с ростом вклада туризма в ВВП и занятость, создают предпосылки для снижения зависимости от энергетического сектора.

Оригинальность и научная новизна исследования – в статье проведён системный сравнительный анализ международных механизмов сервис-ориентированного туризма и, с учётом ресурсного потенциала и управленческой среды Азербайджана, научно обоснована адаптируемая модель развития сервис-ориентированного туризма, интегрирующая цифровую интеграцию, национальные стандарты качества, региональную кластеризацию и принципы устойчивости.

Ключевые слова: туристические услуги, экономика услуг, цифровой туризм, умный туризм, государственно-частное партнёрство, региональные кластеры, устойчивый туризм.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 13.10.2025
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 09.12.2025
Çapa qəbul olunmuşdur: 27.01.2026

Дата поступления статьи в редакцию: 13.10.2025
Отправлено на повторную обработку: 09.12.2025
Принято к печати: 27.01.2026

The date of the admission of the article to the editorial office: 13.10.2025
Send for reprocessing: 09.12.2025
Accepted for publication: 27.01.2026